

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Запорожана Дмитра Віталійовича
**«Актуалізація мистецтва контратенора
в музичному виконавстві сучасності»**
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво

Упродовж останніх десятиліть академічне вокальне мистецтво зазнає масштабних трансформацій, які охоплюють як естетичні, так і соціокультурні виміри. Ці зміни зумовлені низкою глобальних чинників: з одного боку – посиленням інтересу до історичних виконавських практик, зокрема до автентичного відтворення музики минулих епох, а з іншого – переосмисленням традиційних уявлень про сценічну ідентичність, гендерні ролі та межі тембрової виразності. Розвиток міжкультурного діалогу, відкритість до альтернативних типів голосу, динаміка жанрових експериментів і дедалі активніша присутність нових форматів сценічної взаємодії зумовлюють оновлення як репертуарного мислення, так і виконавської парадигми в цілому. Особливого значення в цьому контексті набуває розширення темброво-виразових ресурсів людського голосу, що супроводжується актуалізацією «нетипових» вокальних амплуа. Одним із яскравих і показових виявів цієї еволюції стало повернення до концертно-театрального обігу високого чоловічого голосу – контратенора. Відроджений спочатку як засіб реконструкції барокового звучання в межах руху *Historically Informed Performance* (HIP), контратенор поступово утвердився як повноцінний виразник нової естетичної парадигми: гнучкої, відкритої до трансформацій, вкоріненої в історичну пам'ять, але водночас зверненої до сучасної сценічної реальності.

Сьогодні контратенор не лише відтворює стилістичні моделі минулого, а й активно репрезентує інноваційні тенденції в оперному й концертному мистецтві, поєднуючи в собі глибоку стилістичну обізнаність, віртуозну техніку, сценічну мобільність та здатність до міжжанрової інтеграції.

Саме цей голосовий тип дедалі частіше постає як символ нової виконавської чутливості, що балансує між традицією та інновацією, аналітичністю та емоційною експресією, автентичністю та сучасним самовираженням.

У цьому контексті дисертаційне дослідження Дмитра Віталійовича Запорожана *«Актуалізація мистецтва контратенора в музичному виконавстві сучасності»* є надзвичайно своєчасною й значущою працею, що охоплює широке коло питань – від історії вокальної фонації до сучасних інтерпретаційних стратегій.

Дисертант переконливо обґрунтовує актуальність обраної теми, спираючись як на наукові джерела, так і на власний професійний досвід.

Методологічна база дослідження є міждисциплінарною, охоплюючи музикознавчі, культурологічні, анатоμο-фізіологічні, педагогічні та філософські підходи. У центрі уваги – феномен контратенора як маркер стилістичних змін у академічному вокалі, як носій історичної пам'яті бароко та як суб'єкт сучасної сценічної ідентичності.

Структура дисертаційної роботи включає: анотацію, вступ, два основних розділи, висновки, список використаних джерел, що налічує 102 позиції (із них 76 – іноземними мовами), а також додатки. Загальний обсяг дослідження становить 199 сторінок, з них 163 – основного тексту.

Перший розділ дисертації присвячено вивченню історичних витоків високого чоловічого голосу, починаючи з середньовічної поліфонії, ренесансної фонаційної термінології та кастратської практики. Значна увага приділена бароковій поетиці – її риторичним, афектним і стилістичним домінантам – у контексті жанрового різноманіття (опера, кантата, меса, пасіон, ораторія).

Дисертант демонструє глибоке знання історичних трактатів, музикознавчих джерел і вміло поєднує аналіз поетики з вокальною специфікою контратенового амплуа. У підрозділах 1.2–1.4 здійснено розмежування понять фальцету, змішаної фонації, *haute-contre* та голосу

співаків-кастратів. Докладно охарактеризовано фізіологічну основу фальцетного співу, регістрову структуру й темброву палітру контратенора, з урахуванням його репертуарних можливостей.

Окремий інтерес становить аналітичне осмислення феномену кастратів – як естетичної, анатомо-голосової та соціокультурної парадигми XVII–XVIII століть. Автор досліджує вокальні практики Фаріnellі, Каффареллі, Пакк'яротті, Морескі, а також педагогічну діяльність Порпори, Джіцці, Тозі.

Наукова глибина поєднується з умінням автора зробити складні історичні матеріали доступними й пов'язаними з темою дослідження – становленням і перетворенням мистецтва високого чоловічого голосу.

Другий розділ роботи представляє панораму сучасного контратенового виконавства. У розвиток типології Н.О.Говорухіної, автор виклав свій досвід розуміння класифікації контратенорів: критерій генерації (одного покоління) доповнений національно-стильовим параметром, що охоплює британську, французьку, німецько-австрійську, італійську, американську, українську та китайську школи. В кожному випадку автор зважає на фонаційні особливості, темброві характеристики, репертуарну спеціалізацію й сценічний імідж виконавців. Особливо цінним є інтонаційно-драматургічний аналіз вокальних арій у виконанні Філіппа Жарускі (зокрема партії Нерона з «Агріппіни» Г.Ф. Генделя) та інтерпретаційної стилістики Якуба Йозефа Орлінського — співака нового покоління, що поєднує традиції НІР із сценічною пластичністю, медіаприсутністю й транскультурною ідентичністю.

Дослідник також розкриває процеси інституціоналізації контратенового мистецтва в Україні. Уперше на науковому рівні систематизовано досвід українських виконавців (В. Сліпака, Ю. Міненка, Р. Меліша, С. Цеми, С. Крючкова, Д. Мисіна) і проаналізовано діяльність мистецької платформи «Open Opera Ukraine», зокрема прем'єрну постановку опери Г. Перселла «Король Артур: у пошуках героя» в Національній філармонії України (Київ, 2024), у якій брали участь троє українських

контратенорів – Роман Меліш, Тарас Кушнір і Дмитро Запорожан (автор дослідження).

Також цінно відмітити, що в роботі детально висвітлено педагогічну діяльність професора Н. О. Говорухіної, яка першою в Україні розробила комплексну методику підготовки контратенорів із урахуванням вокальної специфіки, дихальної техніки, інтонаційної точності й сценічної пластики. Значущим доповненням до теоретичного корпусу є авторський вокально-аналітичний коментар до виконання арії Анастасія з опери «Юстін» А. Вівальді, що ілюструє застосування виконавських принципів у реальному сценічному досвіді, водночас розкриваючи прикладний потенціал дисертації для вокальної педагогіки.

Висновки дисертації містять логічні узагальнення, що розкриває контратенора як художній і соціокультурний феномен, який поєднує реконструкцію історичної традиції з інноваційним тлумаченням академічного співу.

Дослідження Д.Запорожана є не лише ґрунтовним історико-стильовим трактуванням предмета, а й важливим кроком до переосмислення контратенового голосу як засобу комунікації в умовах сучасної сцени.

Разом із тим, деякі моменти можуть стати предметом наукової дискусії:

1. На Вашу думку, чи доцільно б було розширити термінологічну диференціацію в межах поняття «мецо-контратенор» і «контральто-контратенор» для точнішого визначення тембрових категорій?

2. Чи вважаєте Ви за можливе включення української партесної традиції (зокрема творів Д. Бортнянського, А. Веделя та їхніх послідовників) до репертуарного поля *Historically Informed Performance* (HIP) як автентичного стилістичного середовища для сучасних контратенорів – з огляду на типову для цього жанру тесситуру, фактурну організацію та вокальну стилістику?

3. У межах сучасного сценічного мистецтва контратенор дедалі частіше виходить за межі барокового репертуару. Як Ви оцінюєте

перспективи цього голосового амплуа у сучасних жанрах — таких як електроакустична опера, музичний театр чи перформанс?

4. Якими шляхами, на думку автора, варто впроваджувати системну підготовку контратенорів у структурі української вищої музичної освіти?

Узагальнюючи викладене, підкреслимо, що поставлені ним запитання жодним чином не применшують наукової значущості дисертації, а, навпаки, акцентують увагу на її аналітичній глибині та потенціалі для подальших наукових розвідок. Представлена робота є зразком сучасного наукового дослідження, що поєднує глибоку історичну ерудицію, інтерпретаційну майстерність і особистий виконавський досвід. Вона безперечно становить вагомий внесок у розвиток української вокальної науки, барокознавства, педагогіки академічного співу й музичної інтерпретації. Наукові публікації, створені в межах дисертаційного дослідження, повністю репрезентують його ключові результати та висновки, виконані з дотриманням вимог академічної доброчесності.

Отже, дисертаційна робота **«Актуалізація мистецтва контратенора в музичному виконавстві сучасності»** повністю відповідає вимогам МОН України, що висуваються до досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а її автор **Дмитро Віталійович Запорожан** заслуговує на присудження наукового ступеня **доктора філософії зі спеціальності 025 – Музичне мистецтво**.

Кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедри хорового диригування та академічного співу
Харківської державної академії культури

Гіголаєва-Юрченко В. О.